

Abstrakty Prelegentów Konferencji

Poniedziałek, 23 października

Moderator: prof. dr hab. Zbigniew Długosz

mgr Agnieszka Szlubowska, dyrektor Urzędu Statystycznego w Krakowie, *Cele, zakres oraz wyniki Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021 w województwie małopolskim*

Każda społeczność podlega nieustannym zmianom wywołanym czynnikami: kulturowymi, społecznymi i ekonomicznymi. Z tego powodu ważna jest regularna obserwacja i analiza powiązań przyczynowo - skutkowych zachodzących procesów ewolucyjnych. Ich monitorowanie, pozwala na dostarczanie bieżącej informacji i umożliwienie przewidywania kierunków zachodzących zmian, co jest niezwykle istotne przy podejmowaniu decyzji, zarówno przez poszczególne jednostki społeczności, jak i decydentów sfery publicznej, czy przedsiębiorców. Zatem bezdyskusyjna jest potrzeba poznania stanu i dynamiki struktury ludności oraz postaw warunkujących jej rozwój.

Doskonałym momentem do przedstawienia takiej analizy jest publikacja wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań. Spis ludności to podstawowe badanie i źródło danych z zakresu statystyki ludności, które ma na celu zebranie informacji o jej stanie i strukturze według ustalonych cech demograficznych i społeczno – zawodowych w oznaczonym momencie, na oznaczonym terytorium.

Celem wystąpienia jest przybliżenie najważniejszych informacji statystycznych charakteryzujących obecną sytuację demograficzną w województwie małopolskim na bazie wyników Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań 2021

prof. dr hab. Andrzej Zborowski, dr Łukasz Fiedeń (Uniwersytet Jagielloński), *Refleksje na temat prognozy ludności na lata 2023 -2060 w kontekście rozwoju miast w Polsce*

Kanwą do snucia refleksji na temat przyszłości demograficznej Polski, w tym szczególnie rozwoju miast jest wydana przez GUS „Prognoza ludności na lata 2023 – 2060”. Autorzy na podstawie wyników wariantu średniego prognozy zarysowują tendencje rozwoju miast w perspektywie do 2060 roku. Ponieważ w prognozie przyjęto jako podstawową jednostkę przestrzenną badania powiat, zaistniała możliwość oceny rozwoju demograficznego w długim interwale czasowym nie tylko miast dużych, ale też średniej wielkości, zaliczanych do klasy miast subregionalnych.

Autorzy podzielili swoje wystąpienie na kilka części. We wprowadzeniu odnoszą się do innych prognoz dla Polski, w tym Eurostatu. Kolejne blok zagadnień dotyczy przemian dynamiki demograficznej w układach regionalnych miast, w kontekście pełnionych funkcji i układów wielkościowych. Analizą objęto też wybrane obszary funkcjonalne, wskazując na rolę procesów suburbanizacji i peryurbanizacji w kształtowaniu przyszłego oblicza demograficznego polskich miast. W referacie autorzy starają się ocenić rolę migracji,

w tym migracji zewnętrznych i ich wpływ na przyszłość demograficzną miast. Kolejna grupa zagadnień ogniskuje się wokół problematyki depopulacji i kurczenia się miast. Spojrzenie na prognozę ludności zamykają odniesienia jej do prawdopodobnych przemian systemu osadniczego Polski w perspektywie roku 2060.

prof. dr hab. Przemysław Śleszyński (Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN), *Procesy demograficzne w Polsce jako kluczowe wyzwanie polityki rozwoju*

Celem referatu jest systematyzacja i synteza najważniejszych zjawisk i procesów demograficznych w Polsce, mających wpływ na kształtowanie różnego rodzaju struktur przestrzennych i regionalnych, a następnie próba sformułowania na tej podstawie długofalowych przesłanek dla racjonalnej polityki rozwoju lokalnego i regionalnego.

Od co najmniej dwóch dekad Polska jest w fazie bezwzględnie regresu demograficznego. Aktualnie jest to już nie tylko tradycyjna depopulacja regionów peryferyjnych (zjawisko obserwowane w całym okresie po II wojnie światowej), ale około 80% miast i gmin z rosnącą tendencją. Z drugiej strony powiększają się niektóre obszary metropolitalne, ulegając dodatkowo wewnętrznej dekoncentracji. Szczegółowa ilościowa i jakościowa ocena tego nie jest łatwa z uwagi na problemy identyfikacyjne ludności zamieszkałej na danym terytorium, pomimo przeprowadzenia spisu powszechnego 2021. Brak rzetelnego monitorowania niesie dodatkowe wyzwania dla polityki regionalnej i lokalnej, związane z efektywnością systemów terytorialnych, rozpraszaniem zabudowy i szacowaniem popytu na usługi publiczne dla różnych kategorii ludności, podnoszeniem standardów jakości życia.

W przyszłości kluczowym wyzwaniem rozwoju, w tym kształtowania się systemu osadniczego i powiązań funkcjonalnych będzie rosnąca nierównowaga na rynku pracy (w tym przestrzenna), a zwłaszcza luka podażowa (brak „rąk do pracy”), szacowana w perspektywie 2050 r. na 3-8 mln osób w wieku produkcyjnym. Powodować to będzie napięcia wewnętrzne (utrzymanie się polaryzacji społeczno-ekonomicznej, „wypadanie” miast z dotychczasowej rangi funkcjonalno-osadniczej, całkowite wyludnianie się wielu wsi, problem kosztów utrzymania zbędnej albo zagospodarowania porzucanej infrastruktury i in.), jak i stawanie się Polski w coraz większym stopniu krajem imigracyjnym, ze wszystkimi tego konsekwencjami dla struktury społeczno-etnicznej. Wobec prawdopodobnie nieuchronnych zmian, kluczowym wyzwaniem polityki regionalnej (w skali kraju i województw) i lokalnej (w skali mniejszych jednostek terytorialnych, w tym zwłaszcza gmin) powinno być łagodzenie negatywnych zjawisk i procesów poprzez bardziej śmiałe decyzje w zakresie organizacji przestrzennej państwa, pracy i usług.

12.30-14.00 Sesja tematyczna IA (Audytorium)

Moderator: prof. dr hab. Andrzej Zborowski

dr hab. Iwona Jażewicz, prof. UP, dr Wioletta Szymańska (Uniwersytet Pomorski w Słupsku), *Kurczenie się demograficzne miast średniej wielkości. Przykład miasta Słupska*

Jednym z ważniejszych problemów współczesnego rozwoju miast są zachodzące procesy ich kurczenia. Kurczenie się miast to bardzo różnie definiowane pojęcie, a wg T. Strykiewicza i in. (2014) odnoszone do dwóch podstawowych sposobów jego definiowania. Starsze i bardziej tradycyjne podejście traktuje ten proces jako postępującą depopulację, najczęściej powiazaną z pogarszającą się sytuacją ekonomiczną. Natomiast drugie ujęcie prezentowane przez A. Zborowskiego i in. (2012) ma charakter wieloaspektowy. Jest to proces związany ze społeczną, przestrzenną i ekonomiczną restrukturyzacją ośrodków miejskich, której towarzyszy stały ubytek liczby ludności. Ostatecznie za T. Strykiewiczem i in. (2014) przyjęto, iż kurczenie się miast to przede wszystkim spadek liczby mieszkańców i związane z nim zmniejszanie się zasobów siły roboczej, wskaźników ekonomicznych, jakości infrastruktury mieszkaniowej i społecznej, spadek wartości nieruchomości itp.

Celem niniejszego wystąpienia będzie zaprezentowanie kurczenia się miast średniej wielkości w aspekcie demograficznym na przykładzie miasta Słupska. Z jednej strony przedstawione zostaną determinanty demograficzne kształtujące zmiany stanu zaludnienia tj. przyrost naturalny i przepływy migracyjne, a z drugiej przejawy i skutki kurczenia się demograficznego miast m.in. depopulacja, deformacje struktur wieku i płci oraz proces starzenia się mieszkańców.

Przedmiotem badań szczegółowych będzie miasto Słupsk, które w 2022 r. liczyło 86,4 tys. mieszkańców według oficjalnych statystyk, natomiast zakres czasowy opracowania dotyczyć będzie lat 1999-2022 tj. okresu od utraty przez miasto Słupsk statusu miasta wojewódzkiego i funkcjonowania w części peryferyjnej woj. pomorskiego wraz z prognozami demograficznymi do 2050 r.

W badaniach wykorzystane zostaną przede wszystkim metody niereaktywne, głównie będzie to analiza statystyk i dokumentów, a wyniki tych badań będą eksponowane z wykorzystaniem metod kartograficznych. Materiał źródłowy natomiast pochodził będzie z publikowanych i niepublikowanych materiałów Urzędu Miasta Słupska, Urzędu Statystycznego w Słupsku oraz z bazy danych przygotowanych przez Główny Urząd Statystyczny zawartych w Banku Danych Lokalnych w dziedzinach: Ludność i Narodowe Spisy Powszechne 2021 r., a także z bazy Demografia.

Jak wynika z przeprowadzonych badań wyzwaniem demograficznym dla miasta Słupska pozostaje problem kurczenia się składowych przyrostu naturalnego. Niski poziom urodzeń i rosnąca liczba zgonów determinują postępujący ubytek naturalny ludności. Dodatkowo rosnące ujemne saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych pogłębia procesy depopulacji.

W konsekwencji nasilają się niekorzystne proporcje w grupach biologicznych ludności miasta Słupska z utrzymującym się trendem przewagi osób w wieku senioralnym

nad populacją dziecięcą. Pogłębiającym się zjawiskiem jest spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym i systematyczny wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym, co w rezultacie nie pozostaje bez wpływu na wielkość potencjalnych zasobów pracy. Obecny niski poziom dzietności oraz wydłużający się czas trwania życia powoduje procesy starzenia się demograficznego mieszkańców Słupska, taki stan jak wynika z prognoz demograficznych będzie utrzymywał się do 2050 r.

dr Włodzimierz Durka (Uniwersytet Szczeciński), *Procesy depopulacyjne na obszarach popegeerowskich Pomorza Zachodniego*

Procesy depopulacyjne na obszarach wiejskich Pomorza Zachodniego rozpoczęły się już w drugiej połowie XIX wieku, a ich nasilenie nastąpiło w okresie międzywojennym. W głównej mierze odpływ ludności wiejskiej dotyczył robotników rolnych i ich rodzin. W celu ograniczenia tych procesów, także w celu ograniczenia napływu ludności polskiej, do lat 30-tych XX wieku niemiecka administracja podejmowała szereg działań osadniczych (głównie w ramach Programu pomocy dla Wschodu „Osthilfe”), jednak wobec ciągłej industrializacji Niemiec jego rezultaty nie były zadowalające, a po przejęciu władzy przez NSDAP program ten zarzucono.

Po zakończeniu drugiej wojny światowej polska administracja dążyła do odtworzenia przedwojennej struktury zatrudnienia w dawnych majątkach junkierskich. Odbывало się to przy dużych nakładach środków na rzecz poprawy jakości życia w tzw. uspołecznionym sektorze rolnictwa: państwowych gospodarstwach rolnych i spółdzielniach kółek rolniczych. Likwidacja państwowych gospodarstw rolnych rozpoczęła się w 1991 roku i oznaczała dla ich dotychczasowych pracowników zbiorowe zwolnienia. Jednocześnie nie zapewniono nowych miejsc pracy, co spowodowało występowanie na masową skalę bezrobocia strukturalnego oraz ogromne problemy socjalne i społeczne.

Pracownikom likwidowanych gospodarstw nie zapewniono możliwości osiedlenia się w nowych miejscach, przeciwnie, zaoferowano możliwość preferencyjnego wykupu dotychczas zajmowanych mieszkań, co w pierwszym okresie transformacji ograniczyło mobilność byłych pegeerowców.

W badanym okresie (1988-2021) nie występowały istotne różnice pomiędzy gminami z przewagą dawniej uspołecznionego rolnictwa a pozostałymi gminami. Brak korelacji nie oznacza, że nie występowały różnice w depopulacji pomiędzy gminami z przewagą gospodarstw indywidualnych a gminami popegeerowskimi. Różnice dotyczą jednak nie samej liczebności, ale struktury demograficznej ze względu na wiek i płeć.

dr Iwona Kopacz-Wyrwał (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), *Procesy depopulacji na obszarach wiejskich województwa świętokrzyskiego w latach 2002-2021*

Celem opracowania była analiza przestrzennego zróżnicowania procesów depopulacji na obszarach wiejskich województwa świętokrzyskiego w latach 2002-2021. Główną uwagę zwrócono na określenie skali, zasięgu i czynników mających wpływ na ubytek liczby ludności, co umożliwiło wyodrębnienie wiejskich obszarów depopulacji w województwie świętokrzyskim. Badaniem objęto wszystkie gminy wiejskie oraz część wiejską w gminach miejsko - wiejskich. Do przedstawienia zmian w odniesieniu do procesów depopulacji wykorzystano m.in. wskaźnik dynamiki. Przeprowadzona analiza wykazała, że wyludnianie się obszarów wiejskich województwa świętokrzyskiego jest wynikiem oddziaływania wielu czynników i wykazuje znaczne przestrzenne zróżnicowanie. Ogólnie ujmując, najniższym wskaźnikiem dynamiki liczby ludności charakteryzowały się gminy położone z dala od dużych ośrodków miejskich oraz te, o dominujących funkcjach rolniczych. Ponadto, odznaczały się one peryferyjnością administracyjną – były położone wzdłuż granic wojewódzkich i powiatowych. Analiza wykazała również, że przyczyny wyludniania się tych obszarów miały charakter społeczny i związane były z odpływem przede wszystkim ludności młodej i dobrze wykształconej (gdzie dominowały głównie kobiety), niskim przyrostem naturalnym – co w konsekwencji prowadzi do starzenia się ludności.

dr Agnieszka Brzosko-Sermak (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), *Problemy depopulacji miast woj. małopolskiego*

Problem kurczenia się miast, coraz powszechniej dotyka ośrodki miejskie w Polsce. W dobie przemian ekonomicznych, nasilonych migracji oraz starzenia się społeczeństwa, problem ten będzie wymagał szybkiej i przemyślanej reakcji władz lokalnych. W dłuższej perspektywie czasu zjawisko kurczenia się miast może prowadzić do stanu kryzysu w wymiarach społecznym, ekonomicznym i przestrzennym.

Podjęte badania terytorialnie objęły miasta województwa małopolskiego – szczególna uwaga została poświęcona ośrodkom, które na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci utożsamiane były ze stabilną sytuacją demograficzną, zwłaszcza na tle innych regionów. Procesy depopulacji jednak i w tych ośrodkach zaczęły być również identyfikowane.

Potrzeba pogłębionych badań na tym terenie miała na celu szczegółowe rozpoznanie i przeciwdziałanie procesom, zanim osiągną one punkt krytyczny, z którego nie będzie możliwości wyprowadzenia ośrodków miejskich, które dla swojego otoczenia powinny pełnić funkcje biegunów rozwoju.

Analizie poddano dane statystyczne obrazujące zmiany liczby mieszkańców miast woj. małopolskiego na przestrzeni ostatnich dwóch dekad oraz dokumenty strategiczne, gdzie nakreślone są działania samorządu mające na celu przyszły rozwój badanych ośrodków.

dr Anna Majdzińska (Uniwersytet Łódzki), *Depopulacja i wybrane demograficzne następstwa tego procesu w Polsce w latach 2002-2021*

Podstawowym celem opracowania była identyfikacja obszarów ubytku rzeczywistego ludności w Polsce w latach 2002-2021. Cel szczegółowy stanowiło wskazanie obszarów charakteryzujących się corocznym ubytkiem populacji w badanym okresie i jego podokresach (tj. 2002-2011 oraz 2011-2021), a także wskazanie czynników depopulacji. Dodatkowo, przeprowadzona została analiza przemian w strukturach płci i wieku ludności obszarów depopulacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem postępu procesu starzenia się populacji.

Podstawę przeprowadzonych analiz stanowiły dane Głównego Urzędu Statystycznego dotyczące ruchu naturalnego i wędrownego ludności oraz struktur według płci i wieku populacji w województwach, powiatach i gminach Polski w latach 2002-2021.

12.30-14.00 Sesja tematyczna IB (s. 532)

Moderator: dr hab. Danuta Piróg, prof. UKEN

dr Agnieszka Świętek (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), *Czy Polska zmierza w kierunku zachodniego liberalizmu kulturowego?*

Do niedawna wydawało się, że Polska, jak i inne kraje Europy Środkowo-Wschodniej, będzie kroczyć politycznie, gospodarczo, społecznie i kulturowo w kierunku cywilizacji zachodniej. Teoria modernizacji zakładała rozwój tej części świata jako imitację nowoczesnego porządku liberalno-demokratycznego, wypełnienie luki cywilizacyjnej i wykorzystanie szansy na społeczno-ekonomiczne dogonienie Zachodu. Faza ponowoczesności w zachodnim kręgu cywilizacyjnym przyniosła liberalizację życia społecznego i akceptację dla pluralizmu kultury, religii i stylów życia. Globalizacja spowodowała migrację wzorców kulturowych i zwyczajów, a tożsamość narodowa i regionalna wypierana jest przez tożsamość globalną. O ile trendy: wzrostu roli konsumpcji i kultury popularnej na społeczeństwo są w Polsce tożsame z tymi, jakie występują na zachodzie, o tyle postawy Polaków wobec odmienności i różnorodności kulturowej wykazują bardziej skomplikowane wzorce zmian. To, czy polskie społeczeństwo będzie kulturowo podążało ścieżką krajów zachodniego kręgu cywilizacyjnego zależeć będzie głównie od postaw młodego pokolenia Polaków.

Przedmiotem wystąpienia są zmiany stosunku Polaków do innych narodów. Celem badań przeprowadzonych metodą sondażu diagnostycznego na grupie 1361 polskich osiemnastolatków w 2021 roku było określenie ich poziomu otwartości na odmienność kulturową i ich determinant. Wyniki wskazują, że młode pokolenie Polaków jest bardziej otwarte na osoby odmienne kulturowo niż ich rodzice, lecz siła procesu socjalizacji pierwotnej powoduje, że zmiana ta następuje bardzo powoli. Niezmiennie są natomiast grupy narodów, do których Polacy, niezależnie od wieku, wykazują sympatię lub niechęć.

mgr ks. Marek Pabich (Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II), *Zagadnienie modernizacji w pismach wybranych przedstawicieli polskiej myśli konserwatywnej*

Referat ma na celu ukazanie zagadnienia modernizacji w ujęciu wybranych autorów publikujących w krakowskim Ośrodku Myśli Politycznej, reprezentujących konserwatywną opcję ideową. Najpierw zostanie zaprezentowany sposób rozumienia przez nich omawianego pojęcia oraz polskich wysiłków modernizacyjnych w perspektywie historycznej. Następnie podjęta zostanie próba zaprezentowania wybranych zagadnień związanych z polską wersją modernizacji po 1989 roku, wśród których na pierwszy plan wysuwa się jej imitacyjny charakter, polegający na przeszczepianiu na rodzimy grunt rozwiązań politycznych i gospodarczych a także wzorców kulturowych zaczerpniętych z krajów zachodnich. W opinii omawianych autorów proces ten przybrał charakter zbyt daleko idący, zwłaszcza w dziedzinie przejmowania wzorców kulturowych. Modernizacja

nie musi bowiem oznaczać zerwania z historycznym dziedzictwem danego społeczeństwa. Może ona przybierać różne formy w zależności od lokalnego kontekstu kulturowego.

dr Bogdan Pliszka (Politechnika Śląska w Gliwicach), **dr Dorota Czakon** (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) *Staroobrzędowcy. Jedność w różnorodności? Próba analizy współczesnych wspólnot staroobrzędowych poza Rosją*

Tematem artykułu są skupiska staroobrzędowców żyjących w rozproszeniu, poza Rosją. Współcześni staroobrzędowcy są potomkami uchodźców z Rosji, którzy odrzucili reformy liturgiczne patriarchy Nikona z lat 1652-1656. Większość z nich osiedlała się blisko granic Rosji, zarówno w państwach o chrześcijańskiej większości, jak i w państwach, gdzie większość stanowili muzułmanie.

Dziś wspólnoty staroobrzędowców żyją w wielu krajach Europy i Azji. Kilka stuleci życia w izolacji skutkowało wieloma różnicami doktrynalnymi czy liturgicznymi.

Artykuł stara się odpowiedzieć przeanalizować kontakty tych, przez wiele lat, izolowanych grup staroobrzędowców, do których doszło wraz z rozwojem internetu i ułatwieniami w podróżowaniu. Próbuje również odpowiedzieć na pytanie o stosunek staroobrzędowców do innych wyznań chrześcijańskich

dr Robert Faracik (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), *Habani i Bracia Morawscy we współczesnym krajobrazie kulturowym Europy Środkowej*

Ruchy reformatorskie w kościele katolickim, rozpoczęte już w XII w., swoją kulminację osiągnęły w XVI w., a rok 1517 stał się ważną cezurą w dziejach europejskich. Powstające i kształtujące się stopniowo nowe nurty protestanckie (np. luteranie, kalwini) wchodziły w wyraźny konflikt nie tylko z kościołem katolickim, ale także z innymi nurtami reformatorskimi, które stopniowo zaczęły powstawać w Europie, a które stały się załącznikiem tzw. „wolnych kościołów”, które po dziś dzień tworzą swoiste trzecie skrzydło protestantyzmu.

Celem opracowania jest charakterystyka spuścizny dwóch protestanckich mniejszości religijnych, które kształtowały w minionych wiekach obraz życia społecznego, gospodarczego i kulturowego Europy Środkowej, widocznej we współczesnym krajobrazie kulturowym regionu. Analizie poddano zarówno materialne, jak i niematerialne elementy dziedzictwa kulturowego Habanów oraz Braci Morawskich.

Habani to członkowie wspólnoty anabaptystycznej z początku XVI w., którzy przybyli ze Szwajcarii i Tyrolu na Morawy w poszukiwaniu możliwości życia w tolerancyjnym środowisku pod opieką protestanckiej morawskiej szlachty. Ich blisko 100-letnia egzystencja na tych terenach (dzisiejsze Czechy, Słowacja, Austria) przyczyniła się do ekonomicznego wzrostu regionu i zapoczątkowania w nim nowych form rzemiosła i technologii. Do dziś ich dziedzictwo jest obecne w krajobrazie kulturowym, a do ich tradycji odwołuje się coraz liczniejsza grupa zainteresowanych osób.

Bracia Morawscy jako ostatni kontynuatorzy spuścizny Braci Czeskich musieli na początku XVIII w. opuścić Morawy i szukać schronienia na Śląsku. Tam też zaczęły powstawać ich

osady, które przekształcały się w ważne ośrodki życia społecznego i gospodarczego. Najważniejszymi z nich były: Gnadenfeld (Pawłowiczki koło Głubczyc), Gnadenfrei (Piła Górna koło Dzierżonowa), Gnadenberg (Godnów/Kruszyn koło Bolesławca), czy też Nowa Sól. Ich osady wzorowane były na układzie przestrzennym saksońskiego Herrnhut, gdzie powstało ich nowe centrum życia społecznego, kulturalnego i religijnego. Nad ich środkowoeuropejską spuścizną czuwa m.in. powołane do życia stowarzyszenie historyczno-krajoznawcze „MORAVIAN”o ekumenicznym charakterze, z siedzibą w Suchdolu nad Odrą, ostatnim ośrodku życia tej społeczności na Morawach.

dr Jowita Brudnicka-Żółtaniecka (Uczelnia Nauk Społecznych), *Mniejszość afgańska w Turcji w obliczu powrotu talibów do władzy w 2020 r.*

Celem wystąpienia jest zaprezentowanie wyników analizy charakteryzującej migrację Afgańczyków do Turcji tuż przed i po 2020 r., czyli po wycofaniu wojsk międzynarodowych z Afganistanu. Przedmiotem pracy będzie mniejszość afgańska przebywająca w Turcji. Celem badań było scharakteryzowanie wyzwań ze strony państwa przyjmującego pod względem społeczno-politycznym, a także oczekiwań jakie posiadają Afgańczycy względem Turków i ich polityków. Metody badań koncentrowały się na wywiadzie pogłębionym z dr Ahmadem Khan Dawlatya, który jest Pasztunem i pracownikiem Uniwersytetu w Ankarze, co stwarza ciekawą perspektywę oceny badanego zjawiska; analizie dokumentów dotyczących tureckiej polityki migracyjnej; metodzie historycznej; analizie danych statystycznych; krytycznej analizie literatury szeroko rozumianych stosunków międzynarodowych.

15.00-16.30 Sesja tematyczna II A (Audytorium)

Moderator: prof. dr hab. Przemysław Śleszyński

dr hab. Wojciech Janicki, prof. UMCS (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), *Paradygmaty przeludnienia i depopulacji w kontekście optimum ludnościowego – koncepcyjna sprzeczność czy nieoczywista spójność?*

Od czasów Konfucjusza wzrost liczby ludności budził obawy, przeludnienia Ziemi obawiamy się też współcześnie. Zmniejszanie się liczby ludności, szczególnie w kontekście zmian struktur demograficznych, także budzi obawy. Optymalna liczba ludności Ziemi bywa określana na poziomie między 0,5 miliarda a 80 miliardów, a jej maksymalna pojemność na 2 do nawet 157 miliardów.

Trzy powyższe problemy są w pracach naukowych niemal bez wyjątku rozważane rozłącznie, jakby ich autorzy nie dostrzegali istnienia nurtu koncepcyjnie sprzecznego z ich własnym. W niniejszej pracy zestawiono ze sobą główne idee badań nad przeludnieniem, depopulacją i optimum ludnościowym, wskazując jednocześnie na szereg koncepcyjnych wadliwości, które mogą w istotny sposób wpływać na wyniki uzyskiwane w tych badaniach. Zaproponowano także rozwiązania godzące postulaty zwolenników obu skrajnych koncepcji.

dr hab. Monika Wesołowska, prof. UMCS (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), *Wsie zanikające w Polsce – scenariusze rozwoju*

Osiedla wiejskie są strukturami dynamicznymi, podlegającymi zmianom, głównie pod wpływem czynników egzogenicznych kształtujących warunki ich rozwoju i przekształceń funkcjonalnych. W wielu wsiach polskich na terenach pozaaglomeracyjnych obserwuje się zmniejszane zaludnienia, które niesie ze sobą następstwa w przestrzeni wiejskiej. W najbliższych latach wiele z tych wsi depopulacyjnych zmieni swoje oblicze. W zależności od jakości środowiska przyrodniczego i dostępności komunikacyjnej dojdzie w nich do rozwoju innych funkcji, m.in. rezydencjalno-rekreacyjnej. Jednak spora część wsi w wyniku depopulacji może całkowicie zaniknąć.

dr Przemysław Tomczak, dr Agnieszka Lisowska-Kierepka, dr Stanisława Górecka, dr hab. Robert Szmytkie prof. UW. (Uniwersytet Wrocławski), *Ludnościowe obszary problemowe w Polsce w świetle wyników Narodowych Spisów Powszechnych*

Celem artykułu jest identyfikacja ludnościowych obszarów problemowych w Polsce. W przyjętym postępowaniu badawczym wyznaczenie tych obszarów przeprowadzono w układzie gmin, w oparciu o wskaźnik syntetyczny, który uwzględniał wybrane cechy (zmienne), mające kluczowy wpływ na kształtowanie się sytuacji demograficznej. Zakresem badań objęto lata 2002 i 2021, w których miały miejsce Narodowe Spisy Powszechne. Pozwoliło to z jednej strony na określenie skali przemian zachodzących

w sytuacji ludnościowej gmin w Polsce, a z drugiej na uchwycenie trwałości tych zmian w okresach między spisowych. Uzyskane wyniki pozwoliły na wskazanie obszarów problemowych na początku i końcu badanego okresu oraz określenie, jak zmienił się zbiór jednostek zagrożonych demograficznie. W badaniu podjęto też próbę określenia kluczowych przyczyn, które miały wpływ na kształtowanie się ludnościowych obszarów problemowych. Wskazano tu w szczególności na aspekt przestrzenny, odnoszący się do położenia badanych jednostek względem ośrodków wzrostu oraz obszarów peryferyjnych.

mgr Agata Mróz (Instytut Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN), *Strukturalna typologia kurczenia się wsi w Polsce*

Obecnie procesy depopulacyjne na obszarach wiejskich są szeroko omawiane w najnowszej międzynarodowej literaturze, która wprowadza w tym kontekście pojęcie kurczenia się wsi (rural shrinking). Celem pracy jest weryfikacja koncepcji kurczenia się i identyfikacji jej typów (active shrinking oraz legacy shrinking) w polskim kontekście. Na podstawie najnowszych danych ilościowych z GUS przeprowadzona została strukturalna typologia kurczenia się polskich gmin wiejskich i miejsko-wiejskich z wykorzystaniem hierarchicznej analizy skupień metodą k-średnich. Określono stopień zaawansowania tego procesu z uwzględnieniem jego chronologii oraz przestrzennego zróżnicowania. Zakres czasowy analiz ilościowych obejmował niemal dwie dekady. Wyniki ukazują występowanie zróżnicowanego procesu kurczenia się w przestrzeni silnie uwarunkowanego doświadczeniami historycznymi. Jego zróżnicowanie przebiega na linii wschód-zachód. Na wschodzie kraju proces ten jest najgłębszy – ubytek liczby ludności sięga nawet 30%, a współczynnik przyrostu naturalnego przyjmuje bardzo niskie wartości. Natomiast na zachodzie kurczenie się wsi rozpoczęło się znacznie później i w dużej mierze wynika z intensywnej migracji, jak i wysokiej dynamiki procesu starzenia się.

Paweł Woliński, główny specjalista (Instytut Pokolenia), *Rozwój bez mieszkańców? Gminy w obliczu wyzwań demograficznych*

Przedmiotem referatu jest prezentacja i omówienie projektu badawczo-wdrożeniowego „Rozwój. Rodzina. Demografia” realizowanego przez Instytut Pokolenia i adresowanego do samorządów gminnych z całej Polski. W ramach projektu przeprowadzono w każdej z 25 gmin biorących udział w projekcie badanie ankietowe wśród mieszkańców (CATI, N=200, grudzień 2022) P,8 wywiadów pogłębionych z urzędnikami gminy oraz 4 dni warsztatu (16 godzin) dla zespołu pracowników każdego z urzędów. Projekt pozwolił zanalizować strategie gmin wobec wyzwań demograficznych oraz prześledzić bariery i krytyczne czynniki sukcesu, które mogą być rekomendacjami dla innych jednostek samorządu terytorialnego zmagających się z problemami wyludnienia i starzenia się populacji.

15.00-16.30 Sesja tematyczna IIB (s. 532)

Moderator: dr hab. Robert Szmytkie, prof. UW

dr hab. Elżbieta Grzelak-Kostulska, prof. UMK, (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu) **dr hab. Krzysztof Małachowski prof. PBŚ** (Politechnika Bydgoska), **dr hab. Jadwiga Biegańska, prof. UMK** (Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu), *Demograficzny wymiar modernizacji seniorów*

Opisywane w teorii drugiego przejścia demograficznego zmiany ujawniły się wcześniej w krajach o rozwiniętej gospodarce rynkowej i wysokim poziomie dobrobytu. Objęły swym zasięgiem także obszar Europy Środkowej i Wschodniej, choć z pewnym opóźnieniem. W tym przypadku ich związek z dokonującą się równocześnie transformacją w sferze ekonomicznej, społecznej i politycznej zapoczątkowanej w latach pięćdziesiątych XX wieku sprawił, iż mają nieco odmienny niż na Zachodzie Europy przebieg. Niezależnie jednak od obserwowanych różnic, walor eksplanacyjny przy ich interpretacji przypisać należy związanej z modernizacją koncepcji drugiego przejścia demograficznego. Badania nad przemianami ludnościowymi mają bowiem na celu poznanie właściwych dla nich prawidłowości wyrażających się w pewnych tendencjach, w tym przypadku zakładane zmiany dotyczą procesów i zdarzeń o charakterze demograficznym, ograniczonych do populacji osób starszych.

Celem badań było naukowe zweryfikowanie obserwowanych zmian, które zachodzą w populacji polskich seniorów, a składają się na ich demograficzną modernizację. Prześledzenie szeregu zjawisk dostarcza odpowiedzi na pytanie, czy uprawnione jest kojarzenie przemian zachodzących w różnych sferach życia (demograficznej i społecznej) ze wspólnym kontekstem wyznaczonym przez koncepcję modernizacji oraz pozwala ustalić, na ile wyniki badań potwierdzają faktycznie ich spodziewany kierunek (modernizacja).

dr hab. Piotr Szukalski, prof. UŁ (Uniwersytet Łódzki), *Nowi biedni emeryci - o nowym zjawisku społecznym*

Wskutek reformy emerytalnej z 1999 r., począwszy od 2008 r. pojawiać się zaczęła coraz większa grupa osób, które po osiągnięciu wieku emerytalnego uzyskują świadczenie emerytalne niższe niż gwarantowana emerytura minimalna. W 2022 r. co siódma osoba, która przeszła na emeryturę, uzyskała takie świadczenie.

Instytut Pracy i Spraw Socjalnych zrealizował w latach 2022-2023 finansowany przez MEiN projekt badawczy "Nowi biedni emeryci" poświęcony zrozumieniu przyczyn zjawiska niskich emerytur. Celem wystąpienia jest prezentacja części wyników badania ilościowego dokonanego na ogólnopolskiej, losowej próbie 2200 respondentów, z których 60% to nowi biedni emeryci, zaś 40% to osoby znajdujące się w wieku przedemerytalnych (55-59 lat kobiety, 60-64 lata mężczyźni) o niskim stażu ubezpieczeniowym (okres opłacania składek ubezpieczeniowych nie przekraczający lat 18 - K i 23 - M).

W trakcie prezentacji zostaną omówione przede wszystkim: skala i rozkład przestrzenny zjawiska, przyczyny krótkiego stażu ubezpieczeniowego, ważność stanu zdrowia i sprawowania opieki dla przynależności do badanej kategorii.

dr hab. Jacek Potocki, prof. UEWr (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), *Zmiany w zaludnieniu Dolnego Śląska od 1871 r. do czasów współczesnych*

Przeprowadzone badania miały na celu dokonanie bilansu ludnościowego Dolnego Śląska w okresie 150 lat – od pierwszego nowoczesnego spisu ludności przeprowadzonego w 1871 r. do ostatniego spisu w 2021 r. Zmiany w zaludnieniu regionu zbadano na podstawie wyników z 15 spisów ludności – 7 sprzed II wojny światowej i 8 z okresu powojennego. Po raz pierwszy wszystkie dane zostały zagregowane w jednolitych jednostkach terytorialnych (zgodnych z obecnie obowiązującym podziałem administracyjnym). Wymagało to przeprowadzenia szczegółowych badań, które jednak pozwoliły uzyskać pełną porównywalność danych ze wszystkich spisów przed- i powojennych. Dzięki temu możliwe stało się zweryfikowanie niektórych ugruntowanych w literaturze a nie w pełni zasadnych twierdzeń o rozwoju ludnościowym (także wyludnianiu) niektórych terenów na Dolnym Śląsku.

dr Jadwiga Gałka (Uniwersytet Jagielloński), *Zmiany demograficzne w Polsce w latach 2002-2021*

Na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat zaszły duże zmiany w rozwoju demograficznym Polski. Polska boryka się z wieloma problemami, tj. spadek urodzeń, starzenie się społeczeństwa, wyludnienie obszarów peryferyjnych i pozametropolitalnych. Co więcej, prognozy demograficzne wskazują na spadek liczby mieszkańców kraju w kolejnych dziesięcioleciach. Celem artykułu jest ukazanie zmian demograficznych w Polsce w latach 2001-2021. Dane dla gmin pochodziły z Narodowych Spisów Ludności i Mieszkań w latach 2002 i 2021. W pracy zwrócono uwagę na dynamikę zaludnienia, a także różnice w ruchu naturalnym i migracjach ludności, które wpłynęły na demograficzny obraz Polski w kolejnych dziesięcioleciach.

dr Małgorzata Polna (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu), *Zróżnicowanie zaawansowania starości demograficznej na obszarach wiejskich woj. wielkopolskiego*

Celem pracy jest przedstawienie poziomu i przestrzennego zróżnicowania starości demograficznej oraz określenie tempa (dynamiki) starzenia się ludności na obszarach wiejskich woj. wielkopolskiego. Ukazano je na tle przebiegu tego procesu w miastach. Badania dotyczą lat 1995–2022. W pracy zastosowano metodę wskaźnikową i analizę szeregów czasowych. W badaniach wykorzystano miary starości demograficznej w ujęciu statycznym i dynamicznym. Stwierdzono, że pomimo wzrostu wskaźnika starości

demograficznej ludność wiejska, w przeciwieństwie do miejskiej, która już w 2012 r. osiągnęła fazę starości demograficznej, do 2019 r. znajdowała się w fazie społeczeństwa starzejącego się. Obszary wiejskie charakteryzuje niższy niż miasta udział ludności w wieku powyżej 65 lat (od 2001 r.). Z kolei na wsi wyższe wartości osiąga indeks sędziwej starości (do 2018 r.), przy czym jego poziom w 2022 r. był najniższy w całym badanym 20-leciu. Wzrastające wartości indeksu starości demograficznej oraz wskaźnika starzenia się demograficznego wskazują, że obszary wiejskie woj. wielkopolskiego charakteryzują się postępującym procesem starzenia, jednak dynamika tego procesu jest mniejsza niż w miastach regionu. Względnie niski poziom zaawansowania starości demograficznej obszarów wiejskich wykazuje znaczne zróżnicowanie wewnątrzregionalne. Obok gmin, które można nazwać demograficzne starymi występują jednostki o relatywnie wolniej postępującej starości, i również takie, w których ma miejsce odmładzanie populacji.

17.00-18.30 Sesja tematyczna IIIA (Audytorium)

Moderator: dr hab. Iwona Kiniorska, prof. UJK

dr hab. Danuta Piróg, prof. UKEN (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), *Uwarunkowania i konsekwencje senioralizacji nauczycieli w Polsce*

Dla badaczy zajmujących się usługami edukacyjnymi powszechnie znany problem stanowi, postępujące w większości krajów, starzenie się kadr nauczycieli. Senioralizacja tej grupy zawodowej rozumiana jest w literaturze jako: wzrost średniej wieku nauczycieli w wieku produkcyjnym oraz wzrost udziału pracujących nauczycieli w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie pracujących przedstawicieli tego zawodu. W przypadku Polski senioralizacja zachodzi szczególnie dynamicznie w ostatniej dekadzie. Podwoił się wtedy odsetek nauczycieli ponad pięćdziesięcioletnich a spadł o połowę nauczycieli do trzydziestego roku życia. Nadto, w roku szkolnym 2018/19 i 2020/21, ponad jedna trzecia dyrektorów zatrudniała nauczycieli emerytowanych (Organizacja, 2021). Proces ten jest zdecydowanie niekorzystny a jego odwrócenie wymaga wielokierunkowych, długotrwałych systemowych działań.

Celem wystąpienia będzie przedstawienie wyników analizy zmian w średnim wieku nauczycieli w Polsce jakie zaszły w latach 2006-2022, wraz ze wskazaniem ich przyczyn i skutków.

Analizy oraz dyskusję nad uwarunkowaniami stwierdzonych trendów uzupełnią wnioski z wywiadów biograficznych, przeprowadzonych w roku 2023 wśród emerytowanych nauczycieli, którzy nadal pracują w szkołach różnego szczebla.

dr Grzegorz Gawron (Uniwersytet Śląski w Katowicach), *Koprodukcja usług społecznych źródłem osobistej i społecznej produktywności osób starszych. Przykład beneficjentów Programu Wieloletniego „Senior+”*

W obrębie polityki senioralnej w Polsce krystalizuje się obszar rozwoju instytucjonalnych form wsparcia – usług dla osób starszych, których realizacja opierać się winna na szeroko rozumianej współpracy usługodawców i usługobiorców oraz realnym wykorzystaniu potencjału seniorów, stanowiącego ich kapitał ludzki i kapitał społeczny. Mowa tu o dostrzegalnej możliwości rozwoju koprodukcji osób starszych w obrębie dedykowanych im bezpośrednio usług społecznych, stanowiących alternatywę zabezpieczenia dotychczas organizowanego głównie w obrębie relacji rodzinnych. Właściwie zorganizowana wymiana między formalnymi organizatorami świadczeń oraz osobami starszymi stanowić może skuteczną alternatywę dotychczasowych stylów funkcjonowania, generującą rezultaty korzystne bezpośrednio nie tylko dla osób starszych (w wymiarze indywidualnym czy grupowym), ale również dla całego społeczeństwa. Pojawia się więc tu idea osobistej i społecznej produktywności osób starszych, identyfikowana z rezultatami osiaganymi dzięki wykorzystaniu zasobów własnych seniorów. W trakcie wystąpienia zaprezentowany zostanie autorski model pojęciowy, który

łączy zagadnienia koprodukcji i produktywności osób starszych. Do jego opracowania przyczyniły się wyniki ogólnopolskich badań zrealizowanych wśród formalnych organizatorów (osób zarządzających i personelu) oraz beneficjentów (osób w wieku 60+) usług organizowanych w ramach Programu Wieloletniego „Senior+”.

dr Monika Zawartka (Uniwersytet Wrocławski), *Starzenie się w kontekście bezpieczeństwa społecznego*

Mówiąc o starzeniu się społeczeństw, można postawić dwa pytania. Pierwsze z nich odnosi się do postrzegania, czyli w jakich kategoriach rozpatrywać starzenie się społeczeństw. W kategorii kwestii społecznej czy problemu społecznego? A drugie pytanie dotyczy skutków starzenia się społeczeństw. Jest to związane z koniecznością zamian w wielu obszarach życia społecznego, tak aby dostosować je do osób starszych. Nie chodzi wyłącznie o obszary, które częściej są kojarzone z osobami starszymi jak wsparcie społeczne czy opieka zdrowotna. Ale wszelkie pozostałe aspekty życia społecznego, z których seniorzy korzystają. Odnieść się tu należy zarówno do rynku pracy, który w dalszym ciągu stanowi dla osób starszych istotny aspekt ich życia, warunków mieszkaniowych, a także udziału w kulturze, edukacji czy rekreacji. Odrębnym obszarem życia społecznego osób starszych jest ich bezpieczeństwo postrzegane w szerszym i węższym zakresie. Wszystkie wskazane obszary wpływają na jakość życia osób starszych, co istotnie wiąże się z polityką społeczną jak również socjologicznymi teoriami starzenia się.

dr Monika Borowiec-Gabrys (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), *Fundusze europejskie wspierające politykę senioralną w Polsce*

Polityka społeczna poszczególnych krajów UE ukształtowała się pod wpływem zróżnicowanych uwarunkowań demograficznych, ekonomicznych, społecznych oraz kulturowych. Współcześnie przed państwami UE stoją nowe wyzwania demograficzne. Problemy związane ze starzejącym się społeczeństwem rozwiązywane lub łagodzone są poprzez nowe instrumenty prawne i polityczne. W obliczu starzenia się społeczeństwa, szczególnego znaczenia nabiera polityka senioralna. Osoby starsze mają określone potrzeby i ograniczenia. Jednym z głównych wyzwań jest zapewnienie im dostępu do usług medycznych, profilaktyki, leczenia i rehabilitacji, ale także aktywnego uczestniczenia w życiu społecznym i kulturowym.

W artykule podjęto problematykę funduszy UE finansujących projekty dedykowane osobom starszym w Polsce ze szczególnym uwzględnieniem województwa małopolskiego. Samorząd Województwa Małopolskiego prowadzi prace na rzecz wdrażania polityki senioralnej, które zostały zawarte w Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020 oraz w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Małopolskiego na lata 2014-2020. Województwo od wielu lat aktywnie promuje rozwój sektora „srebrnej gospodarki”, aby jak najlepiej przygotować region na skutki starzenia się społeczeństwa. W artykule zmierzać się będzie do przedstawienia

założeń srebrnej gospodarki oraz możliwości finansowania różnych projektów wspierających osoby starsze m.in. zajęcia podnoszące kompetencje osób starszych (w tym cyfrowe), rozwój partycypacji społecznej, budowanie pozytywnego wizerunku starości, kampanie informacyjne oraz rekreację.

17.00-18.30 Sesja tematyczna IIIB (s. 532)

Moderator: dr hab. Piotr Szukalski, prof. UŁ

dr hab. Anna Janiszewska, prof. UŁ (Uniwersytet Łódzki), *Przemiany form życia małżeńsko-rodzinnego w Polsce*

Obserwowane w Europie od lat 60. XX w. przemiany demograficzne należą do dwóch obszarów: małżeńskości i rozrodczości. Przeobrażenia te skutkują zmianami modelu formowania się i rozpadu małżeństw. Polska dołączyła do tych przemian trzydzieści lat później.

Czynniki, które doprowadziły do tych zmian to uwarunkowania społeczno-gospodarcze, mentalnościowe i psychologiczne. Oddziałują one w zróżnicowany sposób na formowanie się i rozpad rodzin w ponowoczesnym lub późnym nowoczesnym świecie. Część z nich ma charakter ilościowy, mierzalny i dość łatwo określić zależności między nimi a nowymi postawami w sferze małżeńskości i rozrodczości. Są jednak i czynniki jakościowe, które nie poddają się tak prostej analizie.

W opracowaniu poddano analizie wybrane aspekty procesów matrymonialnych i prokreacyjnych w ujęciu powiatów w latach 2002-2021. Celem głównym analizy było określenie dynamiki i kierunku zmian zachowań matrymonialnych i prokreacyjnych w powiatach oraz określenie zróżnicowania przestrzennego tych zachowań, które dokonały się w latach 2002-2021.

dr Beata Osiewalska, dr hab. Anna Matysiak, prof. UW (Uniwersytet Warszawski), *Rola autonomii zawodowej w rozwoju rodziny w Wielkiej Brytanii*

W ciągu ostatnich trzech dekad globalizacja i rozwój technologii znacząco zmieniły rynek pracy, umożliwiając nowe formy zdalnej komunikacji i współpracy zawodowej. Zaowocowało to większą autonomią pracowników w kwestii sposobu, czasu i miejsca pracy. Podczas gdy dotychczasowe badania skupiły się na poznaniu skutków autonomii w pracy dla wielu obszarów ludzkiego życia, takich jak zdrowie, zadowolenie z pracy czy możliwości godzenia życia zawodowego z prywatnym, nadal nieznana jest rola zwiększającej się autonomii pracy dla zachowań prokreacyjnych. Niniejsze badanie po raz pierwszy dostarcza wglądu w to, czy kobiety posiadające autonomię w pracy są bardziej skłonne do powiększenia rodziny. Analizujemy, jak trzy wymiary autonomii (jak, kiedy i gdzie) wpływają na prawdopodobieństwo urodzenia pierwszego i drugiego dziecka wśród kobiet w Wielkiej Brytanii oraz badamy ewentualne społeczne różnice w tych zależnościach. Korzystamy z danych longitudinalnych z lat 2009-2019 pochodzących z UKHLS i stosujemy modele analizy przeżycia (cloglog) z uwzględnieniem efektów losowych. Wyniki naszego badania sugerują, że kobiety bezdzietne, które cieszą się większą autonomią, częściej opóźniają decyzję o macierzyństwie, podczas gdy matki z autonomią w zakresie czasu pracy są bardziej skłonne do powiększenia rodziny.

Ponadto zauważamy, że związek między autonomią zawodową a ryzykiem urodzenia dziecka jest moderowany przez poziom wykształcenia.

dr Grzegorz Masik (Uniwersytet Gdański), *Trendy demograficzne na Obszarze Metropolitalnym Gdańsk-Gdynia-Sopot*

Przedmiotem referatu jest identyfikacja trendów demograficznych na Obszarze Metropolitalnym Gdańsk-Gdynia-Sopot. Celem pracy jest z kolei ocena procesów ruchu naturalnego i migracyjnego w kontekście wydzielonych stref badanego obszaru składającego się z rdzenia metropolii, strefy funkcjonalnej i potencjalnej strefy funkcjonalnej. W badaniu zastosowano wskaźniki przyrostu naturalnego, migracji oraz wskaźniki dynamiki. Rezultaty przeprowadzonych analiz wskazują, że przez wiele lat następował dynamiczny wzrost liczby ludności w strefie funkcjonalnej (strefie podmiejskiej bliższej) oraz umiarkowany wzrost w potencjalnej strefie funkcjonalnej (strefie podmiejskiej dalszej), przy spadku ludności w rdzeniu metropolii. Napływ migrantów i uchodźców w ostatnich latach zmienił jednak ten trend, czego skutkiem jest coraz większe przeciążenie infrastruktury komunikacyjnej i społecznej w rdzeniu. W związku z tym rekomenduje się zwiększenie ich przepustowości i pojemności przy jednoczesnej dekoncentracji zamieszkania ludności wzdłuż szlaków komunikacyjnych obszaru metropolitalnego.

dr Agata Żółtaszek (Uniwersytet Łódzki), *Współczesny kryzys zdrowia psychicznego młodzieży – perspektywa Polski*

Ponieważ młodzież stanowi grupę szczególnie wrażliwą, w ostatnich latach częstość występowania zaburzeń psychicznych w tej populacji szybko rośnie. Młodzi ludzie są nie tylko bardziej narażeni na zaburzenia psychiczne, ale ich obciążenie przez całe życie (indywidualne i zagregowane na całą populację) jest również znacznie wyższe niż w przypadku starszych kohort, ponieważ koszty społeczne i ekonomiczne kumulują się przez dłuższy okres. Obecnie skala problemu jest ogromna. Dlatego różne organizacje i grupy interesu biją na alarm w związku z trwającym kryzysem zdrowia psychicznego.

Celem niniejszego badania jest zbadanie skali kryzysu zdrowia psychicznego młodzieży w kontekście rozwoju społeczno-gospodarczego. Nacisk położony jest na obciążenia dla społeczeństwa i gospodarki. Ocena dokonywana jest poprzez studia literaturowe i eksploracyjną analizę danych, które pozwalają na uwydatnienie istniejących tendencji i nowych zjawisk dotyczących czynników ryzyka i zaburzeń psychicznych młodych ludzi, zarówno w ujęciu globalnym, jak i z perspektywy polskiej, a także ocenę dostępności opieki psychiatrycznej w Polsce, Europie i świecie.

Wyniki wskazują, że (1) uzależnienia, zwłaszcza behawioralne od Internetu i smartfonów, stają się globalną pandemią wśród młodych ludzi, (2) wpływ pandemii Covid-19 okazał się katastrofalny dla zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży, (3) dostępna opieka psychiatryczna i jej jakość są niewystarczające, aby sprostać rosnącym potrzebom.

Wtorek, 24 października

09.00-10.30 Sesja tematyczna IVA (Audytorium)

Moderator: dr hab. Wojciech Janicki, prof. UMCS

dr hab. Jan Brzozowski, Prof. UJ (Uniwersytet Jagielloński) **dr hab. Marcin Stonawski, prof. UEK** (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie), *Postawy adaptacyjne imigrantów przymusowych w Peru i w Polsce*

Migracja przymusowa Wenezuelczyków i Ukraińców stanowią jeden z największych przepływów uchodźczych we współczesnym świecie). Według Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji populacja Wenezuelczyków żyjących w diasporze zwiększyła się w ciągu zaledwie 7 lat blisko 10-krotnie: od 695 tysięcy w 2015 do ponad 6 milionów w marcu 2022. Ten masowy eksodus spowodowany jest kryzysem politycznym i ekonomicznym w Wenezueli, a także znaczący wzrost przestępczości w tym kraju. Z kolei agresja Rosji na Ukrainę rozpoczęta w dniu 24 lutego doprowadziła do jeszcze szybszego eksodusu ludności cywilnej z Ukrainy: do 30 maja wyjechało 6.7 mln osób.

Przedmiotem naszej analizy będzie sytuacja uchodźców: Wenezuelczyków i Ukraińców w dwóch istotnych krajach docelowych, a mianowicie Peru i Polski. Wedle najostrożniejszych szacunków Peru jest drugim co do ważności (po Kolumbii) krajem docelowym: w tym kraju przebywa obecnie powyżej 1 mln obywateli Wenezueli. Z kolei w Polsce przebywa około 2 mln uchodźców. Obie te grupy uchodźców stanowią poważne wyzwanie dla krajów przyjmujących w kontekście ich skutecznej adaptacji i integracji, szczególnie biorąc pod uwagę brak poważniejszych doświadczeń z napływem uchodźców w ich dotychczasowej historii.

Wyniki naszych badań wskazują, że poziom wykształcenia sprzyja skutecznej adaptacji, mierzonyj jako prawdopodobieństwo zatrudnienia pełnoetatowego, wśród Wenezuelczyków w Peru, ale dla Ukraińców w Polsce nie jest on statystycznie istotny. Jednak ryzyko pracy poniżej kwalifikacji jest znacznie wyższe w przypadku Wenezuelczyków niż Polaków.

dr hab. Andrzej Sztando, prof. UEW (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), *Informacja o społeczeństwie w zarządzaniu strategicznym rozwojem lokalnym*

Samorządowe zarządzanie strategiczne rozwojem społeczno-gospodarczym i przestrzenno-środowiskowym w wymiarze lokalnym upowszechnia się w Polsce już od trzech dekad. Szczególne znaczenie w tym zakresie miało ustawowe uregulowanie struktury i procesu budowy strategii rozwoju gmin, co miało miejsce w 2020 r., w ramach pierwszego etapu reformy zarządzania rozwojem kraju. Wciąż jeszcze jednak zarządzanie to charakteryzuje wiele niedoskonałości, w tym niesatysfakcjonujące skuteczność i efektywność. Jedną z przyczyn jest jego słabe wsparcie danymi i prognozami szeroko

rozumianych przemian społecznych zachodzących w skalach lokalnej i ponadlokalnej. Sytuacja ta wyznacza potrzeby badawcze w zakresie identyfikacji barier i deficytów tego wsparcia, a także konceptualizacji sposobów ich redukcji. Badań takich jak dotąd w naszym kraju jednak nie podejmowano. Wystąpienie prezentować będzie wyniki badań Autora o takich celach. Zastosowano w nich strategię badawczą analizy systemowej i wykorzystano metody badawcze analizy aktów prawnych, przyczynowo-skutkowej oraz komparatywnej. Użyto także wyników wieloletnich obserwacjach uczestniczących. Zidentyfikowane w ich toku problemy odnoszą się do zakresu zjawisk obserwowanych przez statystykę państwową, do kultury zarządzania strategicznego władz lokalnych, a także do ograniczeń o charakterze obiektywnym wynikających ze specyfiki zjawisk społecznych. Sformułowane rekomendacje odnoszą się z kolei do diagnostycznych wytycznych ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Wystąpienie zakończą argumenty za kontynuacją badań, zwłaszcza o charakterze ewaluacyjnym.

dr Rafał Krocak, dr hab. Tomasz Bryndal, prof. UKEN, dr Sławomir Dorocki (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie), *Relacja gęstości zaludnienia i zmian pokrycia terenu na obszarach górskich Europy Środkowej po transformacji gospodarczej w 1989 roku. Studium przypadku dla polskich Karpat*

Zmiany społeczno-gospodarcze, które miały miejsce w latach dziewięćdziesiątych XX wieku w całej Europie Centralnej odcisnęły swoje wyraźne piętno w zagospodarowaniu przestrzeni. Odstąpienie od gospodarki centralnie planowanej, zanik działalności rolniczej na obszarach o niekorzystnych warunkach przyrodniczych, procesy suburbanizacji i rozwoju usług wpłynęły na zmiany w zagospodarowaniu terenu. Szczególnie widoczne zmiany zaszły w zagospodarowaniu terenów górskich.

Zmiany gospodarcze, które zaszły w okresie przemian miały swoje odbicie w zmianach liczby ludności oraz zmianach pokrycia terenu jednak nie jest jasne jaka jest/była wzajemna relacja tych dwóch komponentów. Celem tego opracowania jest próba oceny interakcji pomiędzy przestrzennymi i czasowymi zmianami populacji a strukturą pokrycia terenu w polskiej części Karpat.

Przeprowadzone analiza bazowała na jednostkach administracyjnych najniższego rzędu (wsie i miasta – 2175 jednostek) a za okres badawczy przyjęto dwudziestolecie po zmianach ustrojowych lat 90. tj. 1989-2011. Wykorzystano metody statystyczne oraz analizy przestrzenne z wykorzystaniem narzędzi GIS.

dr Piotr Wilczyński (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) *Wymieranie narodów - przyczyny w XX i XXI wieku*

Wiele przemian technologicznych, gospodarczych, politycznych i ekologicznych stanowiło olbrzymie wyzwanie dla grup etnicznych, jak i całych narodów w XX i XXI wieku. Geopolityczne cykle budowy i rozwoju, stagnacji i upadku cywilizacji oraz imperiów można porównać do cykli życia narodów w niektórych przypadkach. Daje to porównanie możliwość odpowiedzi na pytanie, dlaczego zjawisko wymierania narodów nasiliło się w XX i XXI wieku oraz jakie dziedzictwo zostało utracone. Zmniejszanie się różnorodności populacji ludzkich było już problemem badanym, jednak nie w skali światowej, dotycząc

całych narodów. Prace badawcze, zarówno etnografów, historyków, geografów oraz antropologów zbierane w ramach różnych projektów pozwalają nakreślić syntetyczny obraz zjawiska, które tragiczne jest w swej istocie. Narody i grupy etniczne wymarłe w ostatnim stuleciu, będące przedmiotem badania, są liczne. Celem jest przeanalizowanie ich historii, by odpowiedzieć na pytanie, co jest najczęstszą przyczyną wymierania. W oparciu o wspomniane dane, przeprowadzono interdyscyplinarne analizy, których najistotniejszym efektem jest wniosek, że proces wymierania małych narodów przyspiesza, pomimo wielu zabiegów i przedsięwzięć.

dr Monika Noviello (Uniwersytet Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie) *Procesy demograficzne we Włoszech w ostatnim dwudziestoleciu i ich wpływ na zmiany na rynku pracy*

Włochy są krajem o dużych dysproporcjach w rozwoju społeczno-gospodarczym w ujęciu regionalnym. Taki stan wynika z czynników historycznych, kulturowych, ekonomicznych i politycznych. Ponieważ tak duże dysproporcje w rozwoju niewątpliwie kształtują procesy demograficzne, a te mają ogromny wpływ na zmiany na rynku pracy, podjęto próby odpowiedzi na pytania: (1) czy i w jaki sposób poziom rozwoju społeczno-gospodarczego kształtuje kondycję demograficzną regionu? oraz (2) które zmiany demograficzne mogą być uznane za najważniejsze i jakie obserwuje się skutki tych zmian? Odpowiedź na postawione pytania pozwoliła na wskazanie na istotę badań zależności pomiędzy rozwojem społeczno-gospodarczym regionów a zachodzącymi procesami demograficznymi. Jest to bardzo istotne zwłaszcza w krajach wysoko rozwiniętych gospodarczo, gdzie w ostatnich dziesięcioleciach obserwuje się znaczne zmiany w strukturze wieku. Wnioski posłużyły do wskazania propozycji działań, których realizacja pozwoli na wprowadzenie polityki równych szans, co może spowodować zmniejszenie natężenia obserwowanych negatywnych zjawisk.

09.00-10.30 Sesja tematyczna IVB (s. 532)

Moderator: dr hab. Elżbieta Grzelak-Kostulska, prof. UMK

dr hab. Robert Szmytkie, prof. UWr, mgr Mateusz Długosz (Uniwersytet Wrocławski), *Wpływ pandemii COVID-19 na zmienność cząstkowych współczynników zgonów w Polsce*

Pandemia COVID-19 przyczyniła się bezpośrednio do znaczącego przyrostu liczby zgonów i pośrednio do obniżenia liczby urodzeń, a tym samym do obniżenia wartości współczynnika przyrostu naturalnego w skali całego kraju. Większa umieralność w czasie pandemii spowodowana była również przez ograniczony dostęp do służby zdrowia. Z uwagi na fakt zwiększonej śmiertelności z powodu COVID-19 osób w starszych rocznikach wieku, postanowiono sprawdzić, jak kształtowały się wartości cząstkowych współczynników zgonów w latach 2018-2021 dla poszczególnych 5-letnich grup wiekowych ludności. Analizy przeprowadzono w odniesieniu do powiatów w Polsce. Wyniki badań wykazały znaczący wzrost wartości współczynnika zgonów dla osób w wieku pow. 60 roku życia, zwłaszcza na terenie powiatów oddalonych od głównych ośrodków miejskich.

dr hab. Iwona Kiniorska, prof. UJK, dr Patryk Brambert, mgr Urszula Tłuczkiewicz (Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach), *Sytuacja zdrowotna seniorów krajów bałtyckich na tle Europy*

W badaniach podjęto problematykę zdrowotną starzejącej się populacji europejskiej ze szczególnym uwzględnieniem krajów bałtyckich. Celem badań było wskazanie uwarunkowań zdrowotnych i ich wzajemnych relacji w populacji seniorów Litwy, Łotwy i Estonii. Państwa te stanowią jeszcze słabo rozpoznany przez geografów obszar badań na wskazanej płaszczyźnie. W analizie wykorzystano dane ilościowe pochodzące z Eurostatu. Przyjęto obiektywny podział Europy wynikający z geograficznego położenia państw, w którym badane kraje należą do Europy Północnej. Charakterystyka rozpatrywanych zjawisk została przeprowadzona w oparciu o podstawowe miary demograficzne i starzenia się ludności, a także wskaźniki opisujące uwarunkowania zdrowotne seniorów. W opracowaniu wykorzystano nieczęsto stosowaną w badaniach demograficznych metodę samoorganizujących się sieci neuronowych Kohonena. Wyznaczono dzięki niej cztery typy uwarunkowań zdrowotnych seniorów państw europejskich i określono położenie krajów bałtyckich w tych zbiorach. Wskazanie poszczególnych skupień pozwoliło stwierdzić, że kraje bałtyckie miały najbardziej zbliżoną ocenianą sytuację zdrowotną osób starszych do krajów Europy Wschodniej. Zrealizowane badania mogą stanowić modelowe podejście przy określaniu kształtowania się uwarunkowań zdrowotnych i ich wzajemnych relacji, które dotyczą seniorów oraz innych grup wiekowych ludności.

mgr inż. Hanna Sterniuk-Mościcka, kierownik Opolskiego Ośrodka Badań Regionalnych w Urzędzie Statystycznym w Opolu, dr Danuta Michoń (Urząd Statystyczny w Opolu), *Proces starzenia się ludności - województwo opolskie na tle pozostałych województw*

W wystąpieniu zaprezentowana będzie sytuacja demograficzna województwa opolskiego w ostatnich dekadach według najnowszej prognozy - do 2060 r.

Analizie poddane zostaną główne procesy i czynniki warunkujące trudną sytuację demograficzną, w tym obserwowany proces starzenia się społeczeństwa. Systematycznie spada liczba dzieci w wieku do 14 lat, przy wzroście udziału osób w wieku 65 lat i więcej. Postępujący proces starzenia się społeczeństwa potwierdzają podstawowe miary, wskazujące na szybszy niż przeciętnie w kraju proces starzenia się ludności.

Depopulacja i starzenie się społeczeństwa nabierają szczególnego znaczenia także w kontekście zmian zasobów pracy i niekorzystnych relacji pomiędzy ekonomicznymi grupami wieku.

Obserwowany proces starzenia się ludności występuje z różnym natężeniem w poszczególnych województwach, jednak dla województwa opolskiego, ze względu na jego skalę, nabiera szczególnego znaczenia.

mgr Mateusz Długosz, dr hab. Robert Szmytkie, prof. UW. (Uniwersytet Wrocławski), *Czasowa i przestrzenna zmienność przyrostu naturalnego w gminach w Polsce w latach 2011-2021*

Pandemia COVID-19 przyczyniła się bezpośrednio do znaczącego przyrostu liczby zgonów i pośrednio do obniżenia liczby urodzeń, a tym samym do obniżenia wartości współczynnika przyrostu naturalnego w skali całego kraju. Większa umieralność w czasie pandemii spowodowana była również przez ograniczony dostęp do służby zdrowia. Z uwagi na fakt zwiększonej śmiertelności z powodu COVID-19 osób w starszych rocznikach wieku, postanowiono sprawdzić, jak kształtowały się wartości częściowych współczynników zgonów w latach 2018-2021 dla poszczególnych 5-letnich grup wiekowych ludności. Analizy przeprowadzono w odniesieniu do powiatów w Polsce. Wyniki badań wykazały znaczący wzrost wartości współczynnika zgonów dla osób w wieku pow. 60 roku życia, zwłaszcza na terenie powiatów oddalonych od głównych ośrodków miejskich.

11.00-12.45 Sesja tematyczna V (Audytorium)

Moderator: dr hab. Sławomir Kurek, prof. UKEN

dr hab. Viktoriya Pantyley, prof. UMCS (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), *Rola funduszu 500 plus dla gospodarstw domowych opiekunów dzieci z Ukrainy znajdujących się na terenie Polski – wstępne wyniki badań*

W wyniku działań zbrojnych na Ukrainie wielu mieszkańców tego kraju zostało ewakuowanych lub też samodzielnie podjęło decyzję o opuszczeniu kraju. Od początku działań wojennych do połowy lipca 2023 r. wg różnych szacunków 13,9 mln uchodźców z Ukrainy przekroczyło granicę z Polską, z czego ponad 70% stanowiły kobiety z dziećmi. W związku z zaistniałą sytuacją administracja rządowa oraz wiele innych podmiotów w Polsce zaangażowało się w pomoc uchodźcom, przyznając im m. in. prawo do pobierania świadczeń, w tym 500+. Głównym celem niniejszych badań była analiza sytuacji w zakresie pobierania i wydatkowania świadczenia 500+ wśród opiekunów dzieci z Ukrainy znajdujących się obecnie na terytorium województwa lubelskiego. Badanie zostało przeprowadzone za pomocą metody PAPI, uzupełnionej metodą ankiety internetowej, umieszczonej na portalu 1ka na serwerze UMCS (łącznie 353 respondenta). Przeprowadzone badanie pozwoliło na otrzymanie odpowiedzi na następujące pytania badawcze: czy opiekunowie dzieci z Ukrainy przebywający na terenie Polski pobierają przysługujące im świadczenie 500+, na co są wydawane środki z tego świadczenia, jakie są przyczyny niepobierania świadczenia, a także jaka jest sytuacja społeczno-zawodowa opiekunów dzieci.

dr Dorota Kałuża-Kopias, dr Marcin Gońda (Uniwersytet Łódzki), *Kurczenie się zasobów pracy w warunkach depopulacji a napływ migrantów zarobkowych z Ukrainy - przykład województw łódzkiego i śląskiego*

Polska jest krajem, który doświadcza i w perspektywie kolejnych dekad doświadczać będzie depopulacji. Zmniejszanie się liczby ludności nie jest równomierne przestrzennie. Głównym zagrożeniem wynikającym z tego zjawiska są zmiany w wielkości zasobów pracy, które przekładają się na niedobory pracowników oraz idące w ślad za tym skutki społeczno-ekonomiczne (m.in. obniżenie się atrakcyjności inwestycyjnej i osiedleńczej danego obszaru). Jednocześnie, od kilku lat widoczna jest wysoka dynamika wzrostu liczby cudzoziemców z krajów Europy Wschodniej, głównie Ukraińców, podejmujących pracę w Polsce. Niewątpliwie spadek bezrobocia, który przekłada się na łatwość znalezienia pracy oraz systematyczny wzrost średniej płacy mają wpływ na tę sytuację. W świetle zaistniałych procesów wydaje się istotne sprawdzenie czy imigranci zarobkowi z Ukrainy stanowią uzupełnienie niedoborów pracowników w powiatach charakteryzujących się kurczeniem i starzeniem zasobów pracy? Podjęto zatem próbę określenia współzależności pomiędzy zmianami demograficznymi, będącymi konsekwencją procesu depopulacji a liczbą wydawanych w powiatach oświadczeń o zamiarze zatrudnienia obywateli ukraińskich. Jednocześnie uwzględniono

charakterystyki rynku pracy, min. poziom płac i bezrobocie, nowe miejsca pracy, podmioty gospodarcze itd.

Analizę przeprowadzono na przykładzie oświadczeń o zamiarze zatrudnienia obywateli Ukrainy z 2021 r. Główne źródło danych stanowią bazy: Ministerstwa Rodziny Pracy i Polityki Społecznej (MRPiPS) oraz Głównego Urzędu Statystycznego (BDL, GUS).

dr hab. Małgorzata Flaga, dr Urszula Bronisz (Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie), *Studenci z Afryki Subsaharyjskiej – nowa fala migracji edukacyjnych w Lublinie*

Jednym z przejawów współczesnej ruchliwości przestrzennej młodych ludzi są wyjazdy edukacyjne do innych miast, a coraz częściej także do innych krajów. Obecne wędrówki edukacyjne młodzieży obejmują coraz większą liczbę państw na świecie, prowadząc do globalizacji edukacji i dynamicznego umiędzynarodowienia kolejnych szkół wyższych.

Od lat 90. XX w. w powyższych procesach, w coraz większym zakresie uczestniczy także Polska. Poza samym wzrostem liczby zagranicznych studentów, poszerza się wachlarz oferowanych im kierunków studiów oraz struktura geograficzna studentów rozpoczynających naukę na polskich uczelniach. Jednym z polskich ośrodków akademickich, który cieszy się dużą popularnością wśród studentów zagranicznych jest Lublin.

Lublin posiada 5 publicznych oraz 5 niepublicznych szkół wyższych i w każdej z nich są kształceni cudzoziemcy. Jeszcze na początku XXI w. blisko 3/4 studentów obcokrajowców stanowili przybysze z innych krajów europejskich, głównie zza wschodniej granicy Polski, z Białorusi i Ukrainy. W tym samym okresie, udział studentów z Ameryki Północnej i Azji wynosił po kilkanaście procent, natomiast odsetek osób z Afryki był znikomy. Powyższa struktura geograficzna studiujących zmieniła się wyraźnie w 2. dekadzie XXI w., kiedy w Lublinie coraz liczniej zaczęły pojawiać się czarnoskórzy studenci z Afryki subsaharyjskiej. Ich liczba wzrastała dynamicznie zwłaszcza w uczelniach niepublicznych, w których pewne kierunki studiów zostały wręcz zdominowane przez studentów afrykańskich.

Celem wystąpienia jest zaprezentowanie społeczności migrantów z Afryki subsaharyjskiej uczących się w szkołach wyższych Lublina. Grupę tę można uznać za nową falę migracji edukacyjnych w mieście, która ma szansę dorównać lub nawet wyprzedzić pod względem liczebności wiodącą dotychczas społeczność studentów z Ukrainy. W prezentacji, zostanie przedstawiona przede wszystkim dynamika zmian w liczbie Afrykańczyków studiujących w poszczególnych uczelniach w ostatnich dwóch dekadach oraz najczęściej wybierane kierunki studiów. Ponadto, zaprezentowana będzie struktura geograficzna studentów. Na koniec, wskazane zostaną zasadnicze bariery i trudności, z jakimi zmagają się czarnoskórzy studenci w polskich realiach oraz problemy, jakie rodzi ich obecność w Lublinie.

dr hab. Katarzyna Zajda (Uniwersytet Łódzki), *Innowacje społeczne w kontekście procesów migracyjnych na wsi*

Mimo, iż saldo migracji wewnętrznej dla wsi jest dodatnie obserwujemy stale wyludnianie się stref peryferyjnych. Ograniczanie tam inwestycji ekonomicznych i społecznych napędza błędne koło niedorozwoju wzmacniając odpływ zwłaszcza młodych mieszkańców wsi. W strefach podmiejskich następuje z kolei znaczny napływ ludności – zarówno migrantów z miasta, jak i ze stref peryferyjnych (Stanny, Komorowski 2022, s. 55-56). Każda z tych sytuacji może generować problemy społeczne. Wśród nich bezrobocie, ograniczony dostęp do instytucji edukacji, kultury, służby zdrowia, ale też problemy związane z integracją mieszkańców wsi i jej tożsamością. Mogą być one niwelowane za pomocą innowacji społecznych. W referacie zostaną zaprezentowane wyniki badań ilościowych przeprowadzonych w 2018 r. (za pomocą techniki wywiadu kwestionariuszowego oraz ankiety internetowej) na losowej, ogólnopolskiej próbie organizacji pozarządowych oraz instytucji publicznych z gmin wiejskich w ramach projektu finansowanego przez NCN pt. Lokalne systemy innowacji społecznych na wsi (UMO-2015/19/D/HS6/ 00690). Celem rozważań będzie ukazanie aktywności we wdrażaniu innowacji społecznych przez kluczowych dla jej rozwoju aktorów społecznych, to jest instytucje publiczne oraz organizacje pozarządowe. Analizie zostaną poddane zmienne, które stymulują te dwa typy podmiotów do ich realizacji. Wnioski dotyczyć będą różnic między tymi zmiennymi i możliwości wspierania aktywności instytucji publicznych i organizacji pozarządowych na rzecz wdrażania innowacji społecznych.

Stanny M., Komorowski Ł. (2022). Podstawowe czynniki przemian ludnościowych na wsi i ich zróżnicowanie przestrzenne [w:] J. Wilkin, A. Hałasiewicz (red.) Polska wieś 2022. Raport o stanie wsi. SCHOLAR. Warszawa.

dr Agnieszka Palma, dr Dorota Kałuża-Kopias (Uniwersytet Łódzki), *Regionalna atrakcyjność migracyjna wielkich miast*

Wielkie miasta (Warszawa, Kraków, Wrocław, Łódź i Poznań) stanowią centra gospodarcze, edukacyjne, polityczne i społeczne kraju.

W ostatnich dwóch dekadach widoczne są: z jednej strony, nasilenie się procesów suburbanizacyjnych, z drugiej strony, różnice w atrakcyjności osiedleńczej poszczególnych miast. Procesy suburbanizacyjne powodują przekształcanie się miasta wraz z otaczającymi je gminami w funkcjonalnie powiązany obszar metropolitarny, analiza sald migracji pozwala stwierdzić, które miasta są osiedleńczo najatrakcyjniejsze.

Celem niniejszego wystąpienia będzie pokazanie układu powiązań migracyjnych między wielkimi miastami a pozostałymi gminami w województwie, w których dane miasto się znajduje. W badaniu wykorzystano metodę opisową i porównawczą oraz wybrane wskaźniki migracji.

Analiza wskazuje, zróżnicowanie atrakcyjności migracyjnej wielkich miast, która wynika z jednej strony z procesu suburbanizacji, z drugiej zaś strony wielkości zlewni migracyjnej poszczególnych miast. W przypadku Warszawy, Krakowa i Wrocławia mimo

procesu suburbanizacji dodatnie salda migracji rekompensują ubytki mieszkańców, zaś w przypadku Łodzi i Poznania mamy do czynienia z sytuacją odwrotną. Poznań charakteryzuje się ubytkiem migracyjnym mieszkańców, głównie na obszarach podmiejskich miasta. Odpływ z Łodzi, w porównaniu z pozostałymi wielkimi miastami, charakteryzuje się największym udziałem przeprowadzek poza obszar województwa.

dr hab. Aleksandra Jezierska-Thöle, prof. UKW (Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy), **dr hab. Małgorzata Dudzińska, prof. UWM**, **dr Marta Gwiaździńska-Goraj, dr inż. Marta Gross** (Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie), *Napływ ukraińskich uchodźców do Polski w okresie kryzysu polityczno-gospodarczego. Lekcja na przyszłość*

Polityka imigracyjna jest ważnym elementem globalnej agendy zrównoważonego rozwoju. Jednak migracja jest trudna do zarządzania podczas kryzysów politycznych i gospodarczych z powodu niekontrolowanego napływu uchodźców. Migracja uchodźców jest szczególną kategorią imigracji, w której obywatele opuszczają swoje miejsce stałego zamieszkania z powodu wojny lub prześladowań religijnych, etnicznych lub politycznych. Przykładem kryzysu uchodźczego jest napływ obywateli Ukrainy do Polski. Celem niniejszego badania była identyfikacja czynników wpływających na decyzję ukraińskich uchodźców o osiedleniu się w Polsce w czasie kryzysu politycznego i gospodarczego oraz ich wybory dotyczące lokalizacji. Polska była pierwszym wyborem ukraińskich uchodźców ze względu na bezpieczeństwo, położenie geograficzne, dostępność (czynnik przestrzenny), możliwości zatrudnienia (czynnik ekonomiczny), opiekę społeczną, podobieństwa językowe i kulturowe, a także obecność rodziny i przyjaciół w Polsce (czynnik społeczny). Struktura ukraińskiej populacji migrantów została przeanalizowana pod kątem płci i wieku, a rozmieszczenie ukraińskich uchodźców w Polsce zostało zbadane w okresie od lutego do października 2022 roku. Badanie wykazało, że napływ ukraińskich uchodźców do Polski w 2022 roku miał inny charakter niż europejski kryzys migracyjny z lat 2015 i 2016. Analiza wykazała, że możliwości zatrudnienia i istniejące sieci migracyjne były głównymi czynnikami determinującymi napływ uchodźców z Ukrainy do Polski.

Projekt dofinansowany ze środków budżetu państwa, przyznanych przez Ministra Edukacji i Nauki w ramach Programu „Doskonała Nauka II – Wsparcie konferencji naukowych”

Ministerstwo
Edukacji i Nauki
